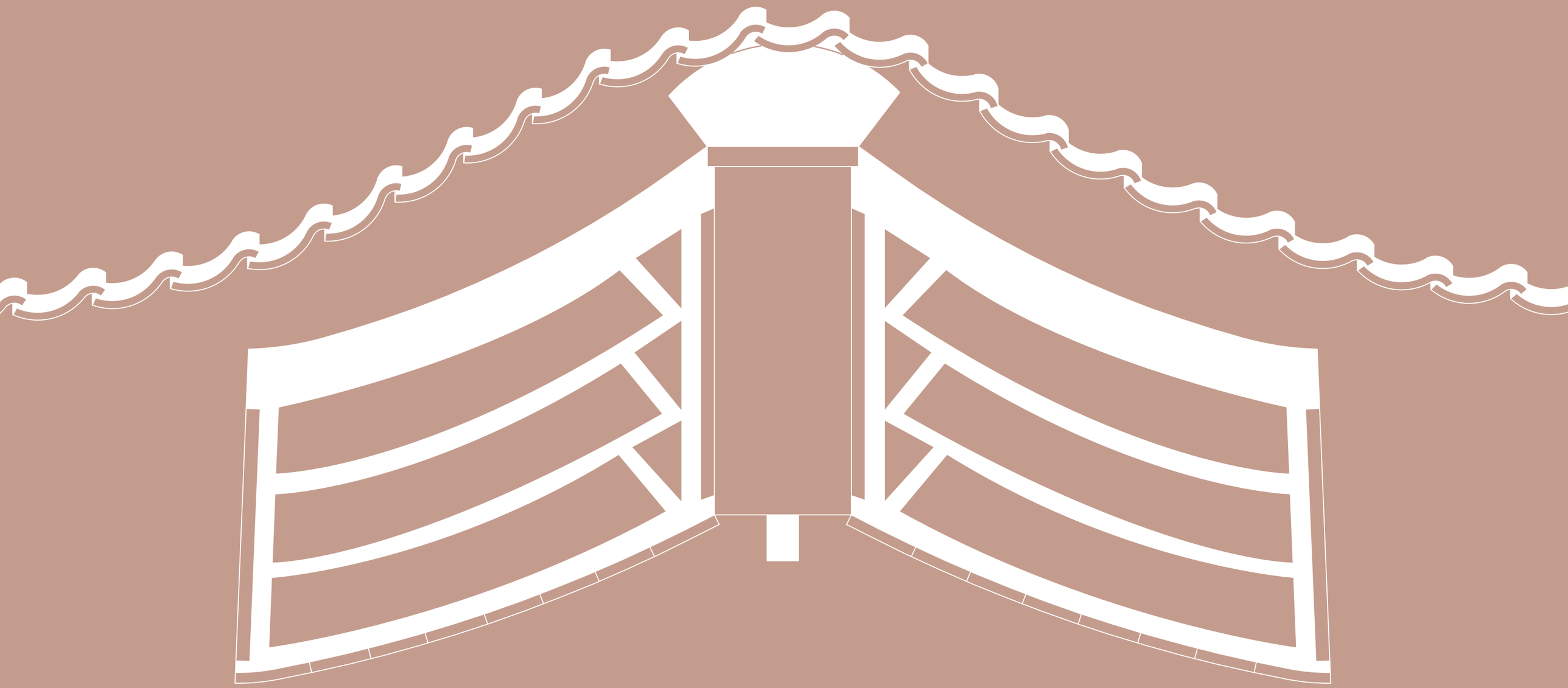

Expertmeeting
2015

Inventarisatie gebouwen voor UNESCO traject
Optie 2 - Gordel ‘20-’40
Topstukken Amsterdamse School

INHOUDSOPGAVE

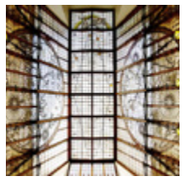
1. Scheepvaarthuis

2. Het Schip

3. School aan de Boerhaavestraat

4. Christelijke School voor Gewoon Lager Onderwijs

5. Piet Kramerbrug (Brug 400)

6. School Dongestraat/ Dintelstraat

7. Apollolaan

8. Dijsselhofplantsoen

9. Raw Aron Schuster Sjoel

10. Jan Maijenschool

11. The Grand Hotel/ Admiraliteitsgebouw

12. Het Sieraad

13. Dienstgebouw Afdeling Riolering Publieke Werken

14. Administratiegebouw Gemeentetram

15 Olympisch Stadion-complex Amsterdam

16. Rederij Koppe kantoor/steiger

17. De Dageraad

18. Betondorp

19. Amstelveenseweg/Stadionweg

20. Coöperatiehof

21. Hoofdweg 243

Scheepvaarthuis

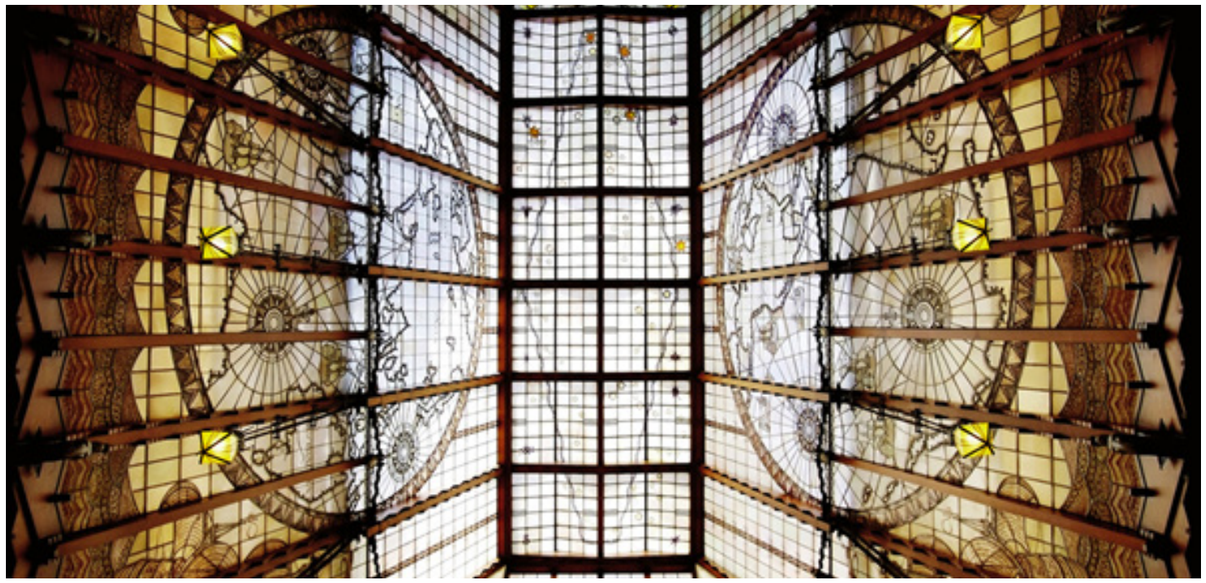

Adres	Prins Hendrikkade Amsterdam
Staat	Ingrijpende verbouwingen voor Grand Hotel Amrâth Amsterdam
Opdrachtgever	NV Kantoorgebouw 'Het Scheepvaarthuis', opgericht door zes rederijen.
Oorspronkelijke functie	Kantorencomplex voor rederijen
Relatie tot volkshuisvesting	
Huidige functie	Hotel
Betrokken architect/en	Johan Melchior van der Mey, Pieter Lodewijk Kramer en Michel de Klerk
Betrokken kunstenaars	
Aanvang en oplevering	1913-1916
Eigenaar	
Soort monument	Rijksmonument
Monumentnummer	4158
Stijlzuiverheid	**Amsterdamse school**
Beschrijving	Het is onder critici algemeen aanvaard dat met de bouw van het Scheepvaarthuis het startschot klonk van de Amsterdamse School-beweging. Talloze kunstenaars die bij de bouw betrokken waren, zouden daarna om Van der Mey, Kramer en De Klerk heen blijven cirkelen, bijvoorbeeld via het genootschap Architectura et Amicitia en de redactie van het tijdschrift Wendingen. Ook in vormentaal is het Scheepvaarthuis een voorbode van de latere Amsterdamse School-architectuur, bijvoorbeeld door de ornamentele afwerking, de harmonie tussen binnen- en buitenkant en de onorthodoxe toepassing van materialen. Toch neemt het Scheepvaarthuis qua kleur en karakter een aparte plek in het traditie van de beweging: het gebouw is door de tint baksteen en spitse uiteinden van de bakstenen kolommen een stuk duisterder en 'gotischer' dan de meeste navolgers.
Bronnen	Architectenweb Rijksmonumenten

Terug naar inhoudsopgave

HET SCHIP

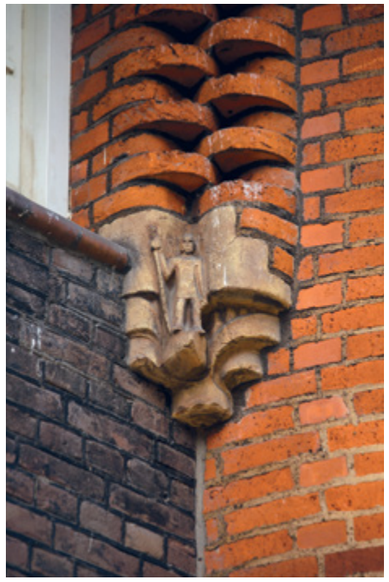

Adres	Oostzaanstraat,Spaarndammerplantsoen, Hembrugstraat, Zaanstraat - Amsterdam
Staat	Gerestaureerd
Opdrachtgever	Eigen Haard
Oorspronkelijke functie	Woningen, museum
Relatie tot volkshuisvesting	Gepland als woningcomplex voor arbeiders, ook paleis voor de arbeiders genoemd.
Huidige functie	
Betrokken architect/en	Michel de Klerk, Berend Boeyinga
Betrokken kunstenaars	Hildo Krop
Aanvang en oplevering	1917 - 1921
Eigenaar	Eigen Haard
Soort monument	Rijksmonument
Monumentnummer	3961
Stijlzuiverheid	

Beschrijving

Gepland als bezoekerscentrum voor het uiteindelijke Werelderfgoed.

Achtergrond

In 1917-1918 ontwerpt De Klerk in opdracht van Eigen Haard een derde woningcomplex met arbeiderswoningen aan het Spaarndammerplantsoen: Het Schip. Aan de Oostzaanstraat zit middenin het complex een schoolgebouw. Deze school stond al op deze locatie voordat de Klerk aan zijn ontwerp begon en is in eerste instantie aan weerszijden ingebouwd met een tweetal ronde overkluizingen. In 1925 is het oorspronkelijke ontwerp van de Klerk alsnog uitgevoerd, waarbij de school door een derde bouwlaag werd geïntegreerd in de rest van het bouwwerk. Aan de zijde van het Spaarndammerplantsoen kwam een postkantoor. Een idee van directeur Gemeentelijke Woningdienst, Arie Keppler: met een postkantoor in de buurt sparen de arbeiders misschien meer. In de binnenplaats van het gesloten bouwblok staat een verenigingsgebouw / vergaderhuisje. Vanwege de vorm kreeg het complex al snel de bijnaam ' Het Schip'. Het complex werd in 1921 opgeleverd en vormt het hoogtepunt van de Amsterdamse School en van het oeuvre van De Klerk. Het is een voorbeeldproject van hoe fraai sociale woningbouw kan zijn. Er is een koppeling tussen massa en individualiteit. Het is een groot blok woningen, maar toch heeft iedere woning iets unieks. Door de vele detailleringen en de benodigde aandacht én benodigd vakmanschap van de bouwvakkers, kwamen de bouwkosten bovengemiddeld hoog uit. Echter niet te hoog, volgens wethouder Wibaut: 'Al bouwt de heer De Klerk duur, hij bouwt niet TE duur, want het werk van een buitengewoon kunstenaar kan dat nooit zijn'.

Exterieur

Het is een uitbundig, rijk gedetailleerd gebouw met verschillende kleuren dakpannen en bakstenen, waarbij ook veel verschillende metselverbanden zijn toegepast. De wanden hebben horizontaal golvende uitstulpingen, veelvormige

raampartijen, bijzondere erkers en zijn versierd met beeldhouwwerken van Hildo Krop. De gevels zijn verschillend vormgegeven. De Zaanstraat, langs het spoor, oogt golvend en snel, ter begeleiding van de langsrijdende trein. Op de hoek Zaanstraat / Hembrugstraat bevindt zich ‘de sigaar’, een fraai afgeronde hoekerker. Halverwege de Hembrugstraat wijkt de bebouwing terug waardoor een pleinruimte ontstaat. Hier is ook de kenmerkende toren te vinden. De gevel aan de Oostzaanstraat kenmerkt zich door de integratie van de school en door de entree naar de binnenplaats. Aan het Spaarndammerplantsoen bevond zich een postkantoor, dat nu als museum wordt gebruikt. Het complex is rijk vormgegeven met beeldhouwwerk aan de gevels. Aan het postkantoor zijn een posthoorn en een bliksemschicht te zien, symbolisch voor posterijen en telegrafie. De hazewindhonden en de vogels duiden op de snelle communicatie die de posterijen mogelijk hadden gemaakt. De gebeeldhouwde molentjes aan de Oostzaanstraat zijn een verwijzing naar de nabijheid van de Zaanstreek, waar veel arbeiders vandaan kwamen. De grootste concentratie van sculptuur bevindt zich bij de schoolingang: een boogschutter met jonge reeën, een gebogen houtsnijwerk met hollend paard, een beeldje van een herder met staf en drie hoofden van veulens, verwijzend naar de oorspronkelijke naam van de school: De Veulens.

Interieur

Tijdens een renovatie eind jaren ‘70 van de 20e eeuw zijn de oorspronkelijk 102 woningen samengevoegd tot de huidige 82, waardoor de woningen ruimer werden. De woningen werden ook voorzien van een douchegelegenheid.

Recente ontwikkelingen

Na deze renovatie heeft Eigen Haard op dit moment weer een ingrijpende restauratie in voorbereiding. Ook komt het schoolgebouw in 2014 leeg, omdat de school gaat verhuizen naar een nieuwbouwlocatie elders. Eigen Haard heeft deze ruimte verworven van het stadsdeel zodat het aan Museum Het Schip verhuurd kan worden. Het museum kan daar dan uitbreiden tot een volwaardig museum voor de totale kunststroming de Amsterdamse School.

Bronnen

Amsterdamse-School

Monumentenregister

Wendingen 1919 nummer 2
WENDINGEN 1924 nummer 9 en 10

Terug naar inhoudsopgave

School aan de Boerhaavestraat

Adres	Tweede Boerhaavestraat 22 1091 AN Amsterdam
Staat	
Opdrachtgever	
Oorspronkelijke functie	
Relatie tot volkshuisvesting	
Huidige functie	
Betrokken architect/en	
Betrokken kunstenaars	
Aanvang en oplevering	
Eigenaar	
Soort monument	
Monumentnummer	Geen beschermde status
Beschrijving	
Bronnen	Wendingen januari 1918

Terug naar inhoudsopgave

Christelijke School voor Gewoon Lager onderwijs

Adres	Wognumerplantsoen 2-4 Amsterdam
Staat	
Opdrachtgever	
Oorspronkelijke functie	Schoolgebouw
Relatie tot volkshuisvesting	
Huidige functie	
Betrokken architect/en	Gemeentelijke dienst Publieke Werken
Betrokken kunstenaars	
Aanvang en oplevering	1925 – 1926
Eigenaar	
Soort monument	Rijksmonument
Monumentnummer	508535
Stijlzuiverheid	Niet stijlzuiver, met invloeden

Inleiding

In de zuidoostelijke punt van het tuindorp Nieuwendam gelegen dubbele christelijke SCHOOL voor Gewoon Lager Onderwijs in kubistisch-expressionistische trant. De aanbesteding vond plaats op 6 april 1925, de nummering op 23 november 1926. De bouwtekeningen zijn afkomstig van de gemeentelijke dienst ublieke Werken.

NB.
Thans bevindt zich op nr. 2 de oefenlocatie van de drumband 'Marching at Amsterdam' en op nr. 4, vanaf 1979, een slagersvakschool van de SVO.

Omschrijving

Op een samengestelde rechthoekige plattegrond, uit rode baksteen opgetrokken school bestaande uit verschillende kubische bouwvolumes, voorzien van in- en uitspringende muurvlakken, onder platte daken met rechte gevel beëindiging.

Het gebouw bestaat in feite uit een langgerekt lager middendeel tussen twee verticale dwarsvleugels met verspringende en in hoogte verschillende bouwmassa's, alwaar de ingangspartijen. Boven beide ingangspartijen bakstenen schoorstenen voorzien van natuurstenen luifels. Sommige bouwvolumes zijn eveneens voorzien van sterk uitkragende luifels. De leslokalen zijn aan de achterzijde (Z) van het gebouw gelegen; aan de voorzijde (N) bevinden zich de trappenhuizen en de gangen. Het middendeel en het linker dwarsvolume (W) zijn op de verdieping voorzien van een in Amsterdamse School-stijlgedetailleerde aaneengesloten reeks kleine vensters. Op de begane grond wordt de vensterrij onderbroken door een reeks van vijf gekoppelde, verticaal geplaatste vensters. Rechter dwarsvolume (O) voorzien van groot verticaal geleed venster en kleiner kruiskozijn boven de ingang. Linkerzijgevel(W) voorzien van smal, laddervormig geleed venster en iets breder, doch ook verticaal geleed venster in rechterzijgevel(O). De achtergevel waaraan de leslokalen zijn gelegen is voorzien van regelmatig in de gevel gep-

laatste negen ruits-vensters.

De gevels zijn op de hoeken voorzien van siermetselwerk.

Waardering

Voormalige dubbelschool in Tuindorp Nieuwendam uitgevoerd in kubistisch-expressionistische trant van algemeen belang vanwege de architectuur- en cultuurhistorische waarde alsmede van typologisch belang als representatief voorbeeld van schoolarchitectuur in de jaren ‘20 door de toenmalige gemeentelijke dienst Publieke Werken.

Bronnen

Monumentenregister

WENDINGEN 1927

Terug naar inhoudsopgave

Piet Kramerbrug (Brug 400)

Adres	Amstelkade 1 1078 AA Amsterdam
Staat	
Opdrachtgever	Gemeente Amsterdam
Oorspronkelijke functie	Verkeersbrug
Relatie tot volkshuisvesting	
Huidige functie	Verkeersbrug
Betrokken architect/en	Piet Kramer
Betrokken kunstenaars	Hildo Krop
Aanvang en oplevering	1917-1921
Eigenaar	
Soort monument	Rijksmonument
Monumentnummer	527854
Stijlzuiverheid	Stijlzuiver
Beschrijving	

Inleiding

Vaste BRUG over het Amstelkanaal (nr. 400, de 'P.L. Kramerbrug') met langs het Amstelkanaal twee huisjes voor het GEB en de afdeling 'Beplantingen' van de Dienst Publieke Werken, gebouwd naar een ontwerp van P.L. Kramer uit 1917. In 1921 werd de bouw voltooid. De verkeersbrug ligt op de radiaalroute die vanuit het zuiden langs de Amstel naar het centrum van de stad voert. Daarnaast is de brug een belangrijke verbinding tussen Berlages Plan Zuid en de oude stad. De constructie van deze vaste brug werd -zoals gewoonlijk bij Kramers bruggen- ontworpen door de Afdeling Bruggen van de Dienst Publieke Werken. Het beeldhouwwerk, uitgevoerd door Hildo Krop, refereert aan de zee, waaraan de stad haar welvaart te danken had en aan de historie van de stad. Uitgebeeld zijn zeedieren als zeerobben en -honden en paalwormen. De geschiedenis van de stad wordt verbeeld door de figuur van Gijsbrecht van Amstel en het Koggeschip. Het smeedwerk van de balustrade lijkt geïnspireerd op de golven van het water en de tuigage van schepen. De architectonische vormgeving van de brug is in de stijl van de Amsterdamse School.

Omschrijving

Brug 400 is een vaste balkbrug met drie onderdoorvaarten (respectievelijk 4, 10 en 4 meter), de constructie uitgevoerd in staal en beton, de architectonische vormgeving in baksteen (kruisverband) en smeedijzer en het bouwbeeldhouwwerk in graniet. Aan de Amstelzijde hebben de gemetselde en van rollagen voorziene borstweringen, waarvan het metselwerk doorloopt in de kademuren op de uiteinden halfronde uitbouwen, voor een goed uitzicht over de rivier. De golvende rand van de halfronde uitbouw loopt over in het reliëf van een zeerob. De borstwering tussen de zeerob en de smeedijzeren balustrade heeft granieten blokken in de rollaag. Aan de buitenkant van de halfronde balkons sluit een zwaar, eenvoudig houten hekwerk aan. Op de doorgetrokken landhoofden en pijlers, waaraan de balustrade is opgehangen, reliëfs van paalwormen en zeehonden. De smeedijzer-

en balustrades tussen de doorgetrokken pijlers suggereren een krachtenverloop in de horizontalen en verticalen, waarbij de onderrand aan de bovenrand lijkt te zijn opgehangen. Het krachtenverloop van de balustrade naar het wegdek verloopt via decoratief opengewerkte smeedijzeren figuren. De patronen zijn golvend en getand. De vleugelmuren aan de kant van het Amstelkanaal zijn op dezelfde manier behandeld als de kademuren aan de Amstelzijde.

De huisjes hebben een hexagonale plattegrond met getand metselwerk op de hoeken en kantsteens gemetseld sierverband, deels in reliëf. De cementen kap loopt over de rand met op de hoeken lobben in drie lagen. Onder het kantsteens metselwerk, deels in reliëf, bevinden zich zware kozijnen met ingezwenkte bovendorpels en eenvoudige, golvende ijzeren roosters. De toppen van de huisjes hebben een ornament in de stijl van de Amsterdamse School. Tegen de huisjes is een siersmeedijzeren hekje geplaatst.

Waardering

De naar de ontwerper genoemde P.L. Kramerbrug met bijbehorende brugwachtershuisjes uit 1921 is van algemeen belang vanwege de cultuur- en architectuurhistorische waarde als kenmerkend voorbeeld van een expressionistisch vormgegeven verkeersobject uit de vroege twintigste eeuw, alsook vanwege het rijke bouwbeeldhouwwerk van Hildo Krop en de verkeertechnische betekenis in Berlages Plan Zuid van Amsterdam. Tevens is de brug van belang als beeldbepalend element in de reeks verbindingen over het Amstelkanaal en Amstel en wegens de stilistische samenhang met de omringende woonblokken. De brug is gaaf in hoofdvorm en in onderdelen.

Bronnen

Monumentenregister

Amsterdamse-School

Terug naar inhoudsopgave

School Dongestraat/Dintelstraat

Adres	Dongestraat/Dintelstraat Amsterdam
Staat	
Opdrachtgever	
Oorspronkelijke functie	Schoolgebouw
Relatie tot volkshuisvesting	Plan Zuid
Huidige functie	
Betrokken architect/en	N. Lansdorp
Betrokken kunstenaars	H. Krop
Aanvang en oplevering	1926 – 1928
Eigenaar	
Soort monument	Rijksmonument
Monumentnummer	526710
Stijlzuiverheid	Niet stijlzuiver, met invloeden

Beschrijving

Inleiding

Een in 1926-1928 tot stand gekomen SCHOOLGEBOUW, in opdracht van de Gemeente Amsterdam gebouwd naar een ontwerp van de architect N. Lansdorp van de Dienst der Publieke Werken in de stijl van de late of verstrakte Amsterdamse School. Het gebouw bevatte in de oorspronkelijke opzet twee dubbele scholen voor Gewoon Lager Onderwijs (G.L.O.), een school voor Voorbereidend Onderwijs (V.O.), een school voor Nijverheids Onderwijs ('Industrieschool van de Maatschappij voor den Werkenden Stand') en een conciërgewoning. Het schoolgebouw is gelegen op een terrein begrensd door de Dongestraat, Geulstraat en Dintelstraat en aan de noordzijde door de bebouwing aan de Deurloostraat. Aan de Dintelstraat bevindt zich het HEK met toegangen tot het grote schoolplein en destijds openbare speelplaats. Thans (1999) is het schoolgebouw in gebruik bij het Europacollege voor Zorg en Welzijn en de Dongeschool.

Omschrijving

Op een groot U-vormig grondplan tot stand gekomen schoolgebouw. Het hoofdgebouw met de lerarenkamers aan weerszijden van de directeurskamer op de bovenverdieping en met de trappenhuizen en leslokalen bevindt zich aan de Dongestraat en heeft een opvallende licht concave gevellijn. Aan de zuidzijde van het hoofdgebouw bevindt zich de inpandige conciërgewoning met vijf kamers. Zowel aan de noord- als aan de zuidzijde staan twee vleugels met het hoofdgebouw in verband; de vleugels flankeren het binnenterrein. Zowel het hoofdgebouw aan de Dongestraat, als de gevel van de vleugel aan de Geulstraat, als de gevel van de noordelijke vleugel hebben een lengte van ruim zeventig meter. In de beide vleugels bevinden zich benevens leslokalen verschillende utilitaire ruimten. De gevels zijn opgebouwd uit roodbruine baksteen met accenten in natuursteen. De verschillende bouweenheden worden gedekt met zadel- en schilddaken met rode pannen. Zowel het hoofdgebouw als de beide vleugels hebben drie bouwlagen. De bovenste bouwlaag bevindt zich ten dele in de kap en heeft aan de te onderscheiden gevelwanden een aaneengeloten rij gelede vensters met tuimelramen in houten kader onder de eenvoudig geprofileerde daklijst. Onder deze rijen vensters

bevinden zich banden in siermetselwerk.

De licht concave oostgevel van het hoofdgebouw volgt de flauwe bocht in de Dongestraat. Bij de gevel twee lage, dwarsgeplaatste aanbouwen onder schilddak. De rechteraanbouw heeft nog een dekking met rode pannen. Onder de eenvoudige lijst een aaneengesloten rij vensters met roedenverdeling in houten kader. In de oostgevel verder toegangen met dubbele openslaande deuren met lichten onder luifel. Boven de toegangen een hoog venster met dicht paneel en met horizontale en vertikale geleding. Verder eenvoudige vensters met tuimelramen en kleine vierkante vensters. Zowel aan de noord- als aan de zuidzijde de hoge opbouwen van de trappenhuizen met nog drie bouwlagen boven de noklijn. De bovenste bouwlaag is teruggerooid en de opbouw wordt afgesloten met een schilddak met lijst. Aan de vier zijden van de opbouwen bevinden zich verdiept geplaatste smalle en gekoppelde vensters met horizontale roedenverdeling. Verdere uitbouwen en klein balkon. De westgevel heeft in het midden een drie vensterassen brede uitbouw over alle bouwlagen en onder groot schilddak. De vensters van de leslokalen zijn meervoudig horizontaal en vertikaal geleed. Aan weerszijden van de middenrisaliet bevinden zich geveldelen met gekoppelde en gelede vensters met tuimelramen. Toegangen tot de speelplaats met eenvoudige dubbele deuren. De trappenhuizen hebben nog de oorspronkelijke betegeling bij trappalen en -wanden. Verspreid komen nog trappenhuisvensters voor met delen van de oorspronkelijke glas-in-lood raamvulling in geometrische patronen. De dubbel openslaande gangdeuren hebben nog de oorspronkelijke handgrepen. De directeurskamer met de beide lerarenkamers liggen aan een verbreed deel van de gang op de bovenverdieping. Een getrapte, verlopende doorgang verleent toegang tot een klein portaal waaraan de kamers zijn gelegen. Het verbrede deel van de gang heeft een houten borstwering waarin een tweetal dito banken is opgenomen. De bovenzijde van de wanden heeft een doorlopende wandschildering met voorstellingen uit de wereld van techniek, transport en bouwnijverheid.

De beide vleugels aan de speelplaats wijken licht vanaf het hoofdgebouw. In verband met de lichttoetreding bevinden de grote vensters van de leslokalen zich in beide vleugels aan de zuidzijde. De zuidgevel van de noordvleugel heeft op de begane grond zes grote en meervoudig horizontaal en vertikaal gelede vensters van de leslokalen. In het midden een lage risaliet met vensters en verdiept, twee paar dubbele toegangsdeuren. Op de verdieping acht grote vensters van de leslokalen. De kopse gevel heeft benevens natuurstenen lijsten en risalering een hoge deels vanuit het muurwerk opgaande schoorsteen met getand metselwerk en opengewerkt gemetselde afsluiting. De noordgevel van de noordvleugel heeft steeds vijf kleinere vensters aan weerszijden van twee aanbouwen over twee verdiepingen. De noordgevel van de zuidvleugel heeft op de begane grond vijf kleinere vensters aan weerszijden van twee lage portalen met elk hoge vensters en verdiepte, dubbele toegangsdeuren. Op de verdieping boven de portalen twee toegevoegde vensters en in het midden van de gevel paarsgewijs andersvormige vensters. Aan de linker- en rechterzijde op de begane grond een erkerachtige vensteruitbouw. De zuidgevel van de zuidvleugel heeft op de begane grond zes grote en meervoudig horizontaal en vertikaal gelede vensters van de leslokalen. In het midden een lage aanbouw met grote gelede venstes. De kopse gevel is gelijk aan die van de noordvleugel, maar heeft op de hoek van de Dintel- en Geulstraat een kalkstenen bouwbeeldhouwwerk (60 cm) voorstellende een lezend jongetje, van de hand van de beeldhouwer Hildo Krop (1929).

Bij de Dintelstraat aan de westzijde van het schoolplein worden de vleugels met elkaar verbonden door het schoolhek. Dit metalen hek op gemetselde en natuurstenen voeting volgt de flauwe bocht in de Dintelstraat. Toegangen met dubbel draaihek tussen gemetselde posten met natuurstenen accenten.

Waardering
U-vormig schoolgebouw uit 1926-1928 met hek van algemeen belang vanwege de cultuur- en architectuurhistorische en typologische waarde als uitwendig gaaf bewaard en representatief voorbeeld van een symmetrisch opgezet onderwijsgebouw in de voor de bouwtijd en functie kenmerkende Amsterdamse School-trant. Tevens van belang wegens de beeldbepalende situering in het Plan Zuid van Berlage in Amsterdam en het markante silhouet met twee traptorens. Het bouwbeeldhouwwerk van Hildo Krop en de wandschildering bij de directeurskamer op de bovenverdieping vormen een toegevoegde waarde.

Monumentenregister

WENDINGEN 1929 nummer 11 en 12

Terug naar inhoudsopgave

Apollolaan

Adres	Apollolaan Amsterdam
Staat	
Opdrachtgever	
Oorspronkelijke functie	Woonhuizen
Relatie tot volkshuisvesting	Plan Zuid
Huidige functie	
Betrokken architect/en	A.J. Westerman
Betrokken kunstenaars	
Aanvang en oplevering	
Eigenaar	
Soort monument	Geen beschermde status, misschien later onderdeel van beschermd stadsgezicht zuid.
Monumentnummer	
Stijlzuiverheid	
Beschrijving	
Bronnen	WENDINGEN 1929 nummer 11 en 12

Terug naar inhoudsopgave

Dijsselhofplantsoen

Adres	Dijsselhofplantsoen 12 Amsterdam
Staat	
Opdrachtgever	
Oorspronkelijke functie	Woonhuis
Relatie tot volkshuisvesting	Plan Zuid
Huidige functie	
Betrokken architect/en	P. Kramer
Betrokken kunstenaars	
Aanvang en oplevering	
Eigenaar	
Soort monument	Geen beschermde status, misschien later onderdeel van beschermd stadsgezicht zuid.
Monumentnummer	
Stijlzuiverheid	
Beschrijving	
Bronnen	WENDINGEN 1929 nummer 11 en 12

Terug naar inhoudsopgave

Raw Aron Schuster Sjoel

Adres	Heinzestraat 1 1071 SK Amsterdam
Staat	
Opdrachtgever	
Oorspronkelijke functie	Synagoge
Relatie tot volkshuisvesting	
Huidige functie	
Betrokken architect/en	
Betrokken kunstenaars	Harry Elte
Aanvang en oplevering	
Eigenaar	1927-1928
Soort monument	
	Rijksmonument
Monumentnummer	505651
Stijlzuiverheid	
Beschrijving	

Inleiding
Op de hoek van Jacob Obrechtplein en Heinzestraat in 1927-1928 opgetrokken SYNAGOGE met mikwe en met naastliggend (W) verenigingslokaal (bijsjoel) met twee eengezins bovenwoningen in Dudok-trant en in de trant van F.L. Wright naar een ontwerp van H. Elte Phzn. in samenwerking met C. van der Wilk en hoofdopzichter J.C. Koot in opdracht van de Nederlandsch Israelitische Hoofdsynagoge. De ambtswoningen waren bestemd voor de eerste voorzanger en de ondervoorzanger-koster. De constructeur was A.F. Baak. De aannemer was de fa. Kramer & Reynders. De glazenier was W. Bogtman. De synagoge (thans genaamd Raw Aron Schuster Sjoel) is op 18 mei 1928 ingewijd.

N.B. In 1937 verandering van tweede verdieping.

In 1945 gerestaureerd door C. van der Wilk.

Een van de koperen lampen bevindt zich thans in het Joods Historisch Museum.

Omschrijving
Op een, in het westen dubbel naar binnen geknikte, rechthoekige plattegrond opgetrokken bakstenen synagoge bestaande uit drie bouwlagen en samengesteld uit verschillende cubische bouwvolumes onder platte daken met rechte gevelbeëindiging. De sterk overstekende daklijsten bevinden zich onder de gevelrand. De bouwvolumes zijn voorzien van in- en uitspringende muurvlakken en decoratief metselwerk. De langgerekte en smalle vensters worden onderverdeeld door gemetselde pilasters met bovenliggend natuurstenen kapiteel en zijn deels voorzien van matglas en deels van glas-in-lood. De zes raamstroken in de beide korte gevels van het hoofdgebouw symboliseren de twaalf stammen van Israël. De stompe toren aan de Heinzestraat is boven de langgerekte vensters voorzien van sterk uitkragende luifels. Op één van de uitspringende muurvlakken zijn de Tafelen der Wet bevestigd. Entree bereikbaar via poort met sierijzeren hekwerk, deels op een

bakstenen plint. Op de linkerpost een sierijzeren lantaarn. Via een uit acht treden bestaande hardstenen stoep bereikt men de rechthoekige dubbele houten deur met laddervormige vensters onder een geprofileerde en sterk naar voren overstekende luifel. Links naast de ingang in hardsteen gebeiteld de naam van de architect.

In de gevel van het verenigingslokaal is een steen gemetseld waarin een Hebreeuwse tekst is gebeiteld uit het Boek der Spreuken 8:34, welke in vertaling luidt: 'Gelukkig de mens die naar mij luistert, die elke dag aan mijn deuren waakt en de wacht houdt aan de posten van mijn poorten'. De vrije ruimte links van de ingang is ontstaan doordat een, thans verdwenen, boom werd gespaard.

Interieur
De hoofdrichting, bima-arke, ligt dwars op de lengterichting van het gebouw. De arke is geplaatst in een grote paraboolvormige nis die licht ontvangt vanuit drie stroken gebrandschilderd glas in de welving. De vrouwengalerij (met 148 plaatsen) is achter het gebouw geplaatst. De galerij is geplaatst op vierkantekolommen die zijn bekleed met stukjes gekleurd glas. Oorspronkelijk bevond zich daarboven een klein koorbalcon. Deze is echter thans uitgebreid tot tweede vrouwengalerij. Het overige interieur is nog geheel in originele staat en van bijzonder hoge kwaliteit met onder meer nog een tegelvloer, marmeren lambrizeringen, een fontein van keramische steen en koperen lampen. De mikwe is onlangs gemoderniseerd.

Waardering
De synagoge is zowel van architectuurhistorisch belang als van belang vanwege de hoge kwaliteit van het interieur. De architectonische vormgeving door architect H. Elte Phzn. is sterk geïnspireerd door Frank Lloyd Wright en W. Dudok. Het interieur is van belang vanwege de bouwkundige details, de betimmeringen en marmeren lambrizeringen, de zwart marmeren arke en dito mozaïek van de kolommen en de beglazingen van Bogtman. Van zeer groot kunsthistorisch belang zijn voorts alle lampen, de koperen hanglampen en de staande lampen bij de arke en bima, de arke-deuren, de klok en de banken. Tot slot van stedebouwkundig belang vanwege de monumentale vormgeving en de ligging op de hoek van Jacob Obrechtplein en Heinzestraat.

Monumentenregister

Bronnen

Jonker, M. & Roegholt, A., (2011). De Amsterdamse School – Verbeelde Idealen. Amsterdam: Museum het Schip

Terug naar inhoudsopgave

Jan Maijenschool

Adres	Jan Maijenstraat 11-17 1056 SE Amsterdam
Staat	
Opdrachtgever	Gemeente Amsterdam
Oorspronkelijke functie	Lagere School
Relatie tot volkshuisvesting	
Huidige functie	
Betrokken architect/en	Publieke Werken, J.W. Frantzen
Betrokken kunstenaars	
Aanvang en oplevering	1927 - 1928
Eigenaar	De Key, Particuliere eigenaar
Soort monument	
Monumentnummer	527156
Stijlzuiverheid	Niet stijlzuiver, met invloeden, late Amsterdamse school

Achtergrond

De Jan Maijenschool was oorspronkelijk een complex met scholen voor Gewoon Lager Onderwijs (GLO). Van links naar rechts: op nummer 11 de Vespuccischool, op 13 de Mercatorschool, op 15 de Jan Maijenschool en op 17 de Jan Evertsenschool. Later werden het twee scholen. Één helft voor jongens en de andere voor meisjes. Hierna werd het één school, de Mercatorschool die er tot aan 1994 heeft gezeten.

Exterieur

Het langgerekte drie bouwlagen tellende schoolgebouw is in baksteen (Vlaams verband) opgetrokken en heeft hoger opgetrokken zijvleugels, van elk vijf traveeën, aan weerszijden van een achttien traveeën brede middenpartij.
De platte daken worden geaccentueerd door geprofileerde paneeltjes. De middenpartij is uitgevoerd in rood-grauwe bakstenen, de deels verzelfstandigde hoekpartijen in gele baksteen, met uitzondering van de laatste (ingangs)travee. De hoeken van de hoekpartijen zijn ook weer hoger opgetrokken, de buitenste half cilindervormig uitgemetseld, de binnenste blokvormig binnen het gevelvlak en met eenzelfde halve cilindervorm, maar teruggelegen en 90 graden naar binnen gedraaid. De gele baksteen van de hoekpartijen is in sierverband doorgetrokken rond de vensterstrook van de begane grond en over de kantelen van de teruggelegen borstwering, die beide hoekpartijen met elkaar verbindt. De plint is uitgevoerd in gesinterde baksteen en is rond de drie portieken hoger opgetrokken

Interieur

Het interieur bezit nog het oorspronkelijke trappenhuis met granito vloerdelen en metalen trapleuning, voorzien van open, halve cirkels en kleine bollen. De vloer van de gangen is betegeld

Recente ontwikkelingen

Woonstichting De Key heeft een huurovereenkomst gesloten met de Meesteropleiding Coupeur voor (een groot deel van) de begane grond van de Jan Maijenschool aan het Jan Maijenplein in West. In Nederland is er een groot tekort aan kostuummakers ‘op hoog niveau’. Na een verbouwing zal de opleiding in februari 2011 haar deuren openen. Stadsdeel West en de gemeente bieden financiële ondersteuning. De studentenhuisvesting op de bovenverdiepingen blijft bestaan.

Bronnen

Amsterdamse-School

Monumentenregister

Terug naar inhoudsopgave

The Grand Hotel/Admiraliteitsgebouw

Adres	Sint Agnietenstraat 2-12 Amsterdam
Staat	
Opdrachtgever	
Oorspronkelijke functie	Raadhuis
Relatie tot volkshuisvesting	
Huidige functie	Hotel
Betrokken architect/en	A.R. Hulshoff, N. Lansdorp
Betrokken kunstenaars	
Aanvang en oplevering	1924-1926
Eigenaar	
Soort monument	Rijksmonument
Monumentnummer	5421
Stijlzuiverheid	
Beschrijving	Vormt het achterste deel van O.Z.Voorburgwal 215-217
Bronnen	In 1924-1926 kreeg het stadhuis aan de Oudezijds Voorburgwal een nieuwe gevel in de stijl van de Amsterdamse school, ontworpen door A.R. Hulshoff en N. Lansdorp. De gevel bestaat uit twee verschillend uitgewerkte delen aan weerszijden van het trappenhuis. Het rechterdeel vormt een lange met de gracht meebuigende gevel. Het linkergedeelte is opgedeeld in kleinere eenheden en werkt daardoor kleinschaliger.

Monumentenregister

Gemeente Amsterdam

WENDINGEN 1927 nummer 11

Terug naar inhoudsopgave

Het Sieraad

Adres	Postjesweg 1 Amsterdam
Staat	Gerenoveerd
Opdrachtgever	
Oorspronkelijke functie	Middelbare School
Relatie tot volkshuisvesting	
Huidige functie	
Betrokken architect/en	A. J. Hulshoff, A. J. Westerman, Publieke Werken
Betrokken kunstenaars	Hildo Krop
Aanvang en oplevering	1921 - 1924
Eigenaar	Ymere
Soort monument	Rijksmonument
Monumentnummer	527153
Stijlzuiverheid	Niet stijlzuiver, met invloeden
Beschrijving	**Achtergrond**
Bronnen	

Het Sieraad werd gebouwd tussen 1921 en 1924 als huisvesting voor de Vierde Ambachtschool onder leiding van Ir. Maas Geesteramus, in de stijl van de Amsterdamse School. Het is versierd met beeldhouwwerken van stadsbeeldhouwer Hildo Krop. Hij vervaardigde de vier beelden op de gevel, die symbool staan voor de vakken die hier werden onderwezen: scheepsbouw, electriciteit, hout- en metaalbewerking. In 1980 ging de Ambachtschool eruit en kwam De Vakschool voor Edelsmeden en Uurwerktechniek erin. Deze vakschool hoorde bij het Regionaal Opleidingen Centrum (ROC) en heette het Zadkine College. Toen gebouwd op de drempel van de nieuwe stad, staat het Sieraad nu in het centrum van diezelfde stad.

Exterieur

Het perceel waarop architect A.J. Westerman de school heeft gebouwd is vijfhoekig van vorm en aan twee kanten omgeven door de Kostverlorenvaart. Het gebouw zelf vormt een stedenbouwkundig samenspel met de hoekgebouwen Baarsjesweg-Postjesweg en Witte de Withstraat-Postjesweg. Met z'n drieën staan zij met hun gezicht gekeerd naar een denkbeeldig middelpunt. Binnen deze drie hoeken is een hiërarchische hoogteverdeling die zorgt voor een bijzondere stedenbouwkundige situatie. Ondanks de verscheidenheid van de gebouwen vormen ze toch een eenheid, wat zeer kenmerkend is voor de Amsterdamse School. De ingang van het gebouw ligt in de punt van de driehoek die de voorgevel vormt. De driehoek is krom afgesneden waardoor een pleintje is ontstaan. De gebogen gevel heeft vier torentjes, waaruit vier smeedijzeren lampen steken. Bovenin bevindt zich een klok op een tinnen vlak; een kleine onderbreking op een verder streng gebouw. De metalen deur van de hoofdingang is versierd met een decoratie van smeedijzer. Aan beide kanten van de deur staan granieten beelden van Hildo Krop. In het gebouw is veelvuldig gebruik gemaakt van de twee belangrijkste Amsterdamse School materialen; baksteen en gietijzer.

Recente ontwikkelingen

In 2002 werd besloten om in 2004 het gebouw te renoveren. In de tussenliggende periode nam kunstenaarscollectief ‘Het Voor Beeld’ zijn intrek in de voormalige school. Als een van de meest succesvolle broedplaatsen van de stad bood ‘Het Voor Beeld’ allerlei activiteiten aan voor de buurt. In 2004 werd gestart met de renovatie. Het Sieraad is met behulp van Europese Urban-subsidies gerenoveerd. Het gebouw is volledig in de oude staat hersteld en in samenspraak met Monumentenzorg is de voormalige binnenplaats overkapt waardoor een licht Atrium is ontstaan.

Bronnen

Amsterdamse-School

WENDINGEN 1927 nummer 11

Terug naar inhoudsopgave

Dienstgebouw Afdeling Riolering Publieke Werken

Adres	Nieuwe Uilenburgerstraat 64 Amsterdam
Staat	
Opdrachtgever	
Oorspronkelijke functie	Dienstgebouw
Relatie tot volkshuisvesting	
Huidige functie	
Betrokken architect/en	
Betrokken kunstenaars	
Aanvang en oplevering	
Eigenaar	
Soort monument	Onderdeel van beschermd stadsgezicht
Monumentnummer	
Stijlzuiverheid	
Beschrijving	
Bronnen	WENDINGEN 1927 nummer 11

Terug naar inhoudsopgave

Administratiegebouw Gemeentetram

Adres	Stadhouderskade 1 Amsterdam
Staat	
Opdrachtgever	
Oorspronkelijke functie	Overheidsdienstgebouw en Toiletgebouw
Relatie tot volkshuisvesting	
Huidige functie	
Betrokken architect/en	P.L. Marnette
Betrokken kunstenaars	Hildo Krop
Aanvang en oplevering	1921 – 1923
Eigenaar	
Soort monument	Rijksmonument
Monumentnummer	491984(toiletgebouw) 491994
Stijlzuiverheid	Stijlzuiver
Beschrijving	**Object-Omschrijving**

HOOFDGEBOUW van het voormalige Gemeentetram-kantoor, ontworpen door PW-architect P.L. Marnette op een samengestelde U-vormige plattegrond (ca. 51 x 21 m), bestaande uit een middenblok en twee hoekpaviljoens. Alle bouwdelen worden gedekt door een plat dak en zijn door Hildo Krop van beeldhouwwerk voorzien. Het middenblok bevat een breed middendeel en twee smalle risalerende overgangsdelen naar de hoekpaviljoens. De voorgevel van het middendeel is sterk horizontaal en verticaal geleed. De onderste drie bouwlagen hebben een symmetrische verdeling van identieke vensters: laag benedenraam en drie smalle en hoge bovenlichten. Tussen de vensters als liseen uitgewerkte muurdammen. Aan de bovenzijde van de muurdammen en ter hoogte van de bovenzijde van de vensters van de begane grond verschillende figuratieve bouwceramiek. De bovenste, vierde, bouwlaag bestaat grotendeels uit blind metselwerk, onderbroken door een zestal vensters met middenstijl en horizontale roedenverdeling. De zijkanten van de kozijnen zijn iets gehoekt, met klein omvattend ornament. De gevel-beëindiging is getand. De toegangspartij in het midden bestaat uit een zich verjongend portiek met natuurstenen stoep, zware dubbele houten toegangsdeur met horizontale elementen van verschillende lengte waartussen vensterglas. Aan weerszijden van de toegang aan de bovenzijde een uitgewerkte lantaarn in Amsterdamse School-stijl. Verder een groter bouwceramisch ornament in het gevelvlak boven de toegang. De gevelvlakken tussen de vensterseries van de onderste drie bouwlagen en die boven de toegang zijn opgebouwd uit gemetselde vlakken zonder verband. Het gevelvlak bij de bovenste verdieping isin ruitmotief gemetseld.

De achtergevel van het middendeel is vrijwel identiek aan de voorgevel. Afwijkend is de aanwezigheid van een rechtstreeks uit de Singelgracht opgaande kelderverdieping. Vensters met brede driezijdige onderdorpel. In het midden van de begane grond twee toegangsdeuren. Een kleine trap verleent vanaf een aanlegsteiger toegang tot deze deuren. De gevelbeëindiging is recht.

De voorgevel van het smalle linker-overgangsdeel, risalerend ten opzichte van het middendeel, heeft een ladderraam over drie verdiepingen, alwaar zich het trappenhuis bevindt. Het ladderraam bestaat uit twee gekoppelde vlakken met roedenverdeling, opgebouwd uit drie bij achtentwintig vierkante kleine ramen. De brede zijgevel van het smalle linker-overgangsdeel bevat boven het hoekpaviljoen nog enkele vensters. Op het dak een vierkante opbouw. De achtergevel van het smalle linker-overgangsdeel risaleert licht ten opzichte van de achtergevel van het middendeel en bevat per verdieping een breed venster met middenkalf en verticale roedenverdeling en tien kleine ramen. Op de bovenste verdieping een venster met dubbel draairaam. Een gebogen kademuur sluit op deze achtergevel aan. De voor-, zij- en achtergevel van het smalle rechter-over-gangsdeel zijn identiek met die van het linker-overgangsdeel.

Omschrijving
Noordwestelijk van het voormalige hoofdgebouw van de Gemeentetram opgetrokken UTILITAIR BIJGEBOUW, bestaande uit deels geschakelde bouwvormen onder plat dak en in oorsprong met gescheiden ruimtes voor portiersloge, toiletgebouwtje, fietsenstalling, transformatorhuisje, lichtkoker en urinoir. Het deel met de portiersloge met afgeronde hoek op het NW en absidiaal interieur heeft een brede houten geprofileerde gootlijst, aan beide zijden van de ZW-hoek een venster en overhoeks houten beschot. Aan de binnenterrein-zijde een toegangsdeur met links venster met drie ramen. Aan de straatzijde een zesruits venster met houten dorpels en kalf en driezijdig uitgewerkte linkerstijl bij het kozijn. De portiersloge is door middel van een bovenaan decoratief afgesloten muur met dubbel openslaand hek verbonden met de utilitaire ruimten aan de waterzijde.

Hiervan is de rijwielstalling met open zijde naar het binnenterrein gericht en voorzien van brede, smalle en gelede vensters boven een houten latei, houten geprofileerde gootlijst, lantaarn met melkglas en decoratie op de ZW-hoek in Amsterdamse Schooltrant.

Het toiletgedeelte heeft de toegangsdeur aan de noordzijde, en voorts een bovenlicht met ruitvormige roedenverdeling, een serie van vijf vensters met horizontale roedenverdeling, aan de westzijde een zijdeur (in oorsprong niet dichtgemaakt). Het deel met transformatorhuisje bevat deuren met GEB-logo. Het deel met urinoir is in oorsprong voorzien van een open toegang onder halfronde boog.

Waardering In Amsterdamse Schooltrant uitgevoerd utiliair bijgebouw met bijhe-orende hekwerken bij het voormalig hoofdkantoor van de Gemeentetram van belang als complex-onderdeel wegens architectuur- en typologische waarde.

Bronnen

NAI

Monumentenregister 1

Monumentenregister 2

WENDINGEN 1927 nummer 11

Olympisch Stadion-complex Amsterdam

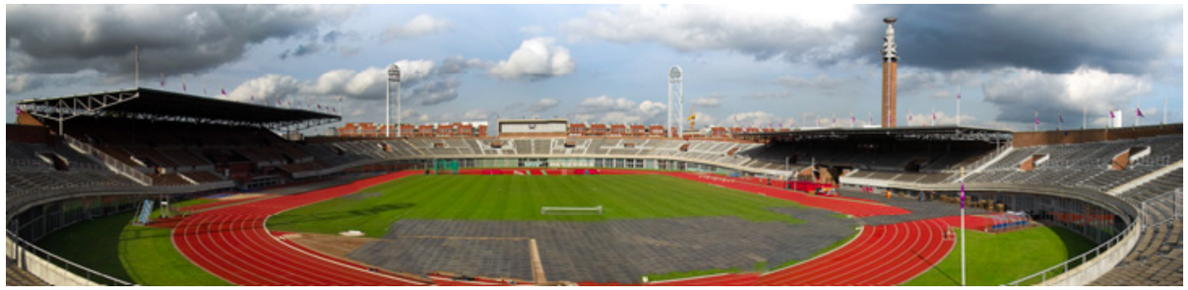

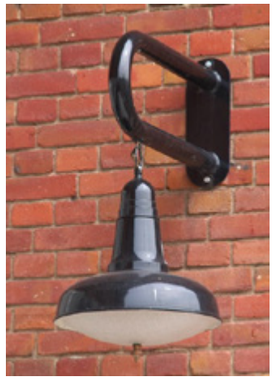

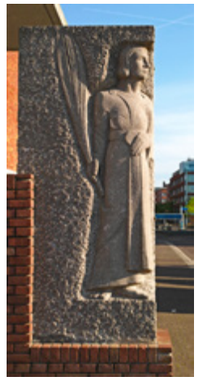

Adres	Olympisch Stadion 1 1076 Amsterdam
Staat	
Opdrachtgever	
Oorspronkelijke functie	
Relatie tot volkshuisvesting	
Huidige functie	
Betrokken architect/en	Jan Wils
Betrokken kunstenaars	Jan Altdorf
Aanvang en oplevering	1928
Eigenaar	
Soort monument	Rijksmonument
Monumentnummer	451749
Stijlzuiverheid	
Beschrijving	

Achtergrond

De architect Jan Wils werkte aanvankelijk bij Berlage en kwam hierdoor in aanraking met de Amsterdamse School. Wils had echter de neiging naar meer eenvoudige en strakke architectuur. Hij werd één van de oprichters van de Stijl. Wils vond deze stroming echter te radicaal en neigde meer naar de architectuur van Frank Lloyd Wright, met meer aandacht voor de horizontale lijn. Hierdoor ontstond hier te lande de Nieuwe Haagse School. De stroming kenmerkt zich door gebruik van rechthoekige blokken en vlakken, strakker dan de Amsterdamse School. In het Olympisch Stadion zijn duidelijk voorbeelden hiervan te vinden. Niettemin liet Wils de Amsterdamse School niet helemaal los. Hij wilde de architectuur laten aansluiten bij de rest van de Stadionbuurt die alle kenmerken heeft van het Plan Zuid van Berlage, waarin de Amsterdamse School sterk is vertegenwoordigd. Daarom is het Olympisch Stadion eigenlijk een mengeling van stijlen geworden, maar de Amsterdamse School is duidelijk te herkennnen in de details: zichtbaar zijn versieringen en verfijnde composities. Je zou kunnen zeggen dat we hier te maken hebben met een meer zakelijke variant van de Amsterdamse School maar nog functionalistisch of modernistisch. Aanvankelijk had Amsterdam in 1987 sloopplannen, maar na luid protest onder leiding van de onvergetelijke ex-Amstel Bierdirecteur Piet Kranenburg, werd hiervan afgezien. In 2002 werd het grondig gerenoveerde stadion opnieuw in gebruik genomen. Tegenwoordig vinden er kleinschalige sportevenementen plaats en bieden de ruimtes onder en naast de tribunes ruimte aan een dertigtal bedrijven die iets met sport te maken hebben. Ook is er een museum, 'Olympic Experience', waar veel over de geschiedenis van het stadion en de hedendaagse sportbeoefening te vinden is.

Exterieur

Het skelet van het stadion is van beton, de buitenkant is bekleed met bakstenen afgewisseld met natuurstenen accenten. Als opvallend voorbeeld van dit laatste zijn de twee natuurstenen reliëfs van Jan Altdorf bij de ingang van het

stadion welke een sportman resp. een klassiek figuur met palmtak uitbeelden. Amsterdamse School elementen zijn de grote losstaande houders van vlaggenstokken in veelvlakkig metselwerk, het metselwerk boven de ingangen dat bestaat uit hoge sleuven, de elegante lampen bij de ingangen en de verspringende metselverbanden die variatie geven aan grote baksteenvlakken. De horizontalistische architectuur van Frank Lloyd Wright is herkenbaar aan de horizontale elementen bij de ingang tot de hoofdtribune en grote vierkante plantenbakken die min of meer zwevend – als een groot horizontaal vlak - uit het metselwerk springen. Vlak voor de hoofdingang staat de ruim 42 meter (namelijk 1/1000-ste deel van de marathonafstand) hoge Marathontoren. Ook deze toren is ook een Rijksmonument (no. 451750). Tijdens de Olympische Spelen in 1928 brandde hier in de grote schaal een vuur. Het vuur was niet echt duidelijk te zien, maar wel de rook. Onder de schaal liggen galmgaten met boven en onder schuine klankborden, bestemd voor luidsprekers. Deze luidsprekers waren de eerste die bij Olympische Spelen werden gebruikt. Onder deze galmgaten liggen open balkons bestemd voor bazuinblazers. De Olympische ringen zijn later op de toren aangebracht. De toren is verder geheel uit gewapend beton opgetrokken en grotendeels met bakstenen bedekt.

Bronnen

Amsterdamse-School

Terug naar inhoudsopgave

Rederij Koppe kantoor/steiger

Adres	Ruyterkade 7 Amsterdam
Staat	
Opdrachtgever	Rederij Koppe, scheepsagentuur, N.V.J.G.
Oorspronkelijke functie	Kantoorgebouw
Relatie tot volkshuisvesting	
Huidige functie	
Betrokken architect/en	G.F. La Croix
Betrokken kunstenaars	
Aanvang en oplevering	1919
Eigenaar	
Soort monument	Geen beschermde status
Monumentnummer	
Stijlzuiverheid	
Beschrijving	

Het gebouw van rederij Koppe staat aan het IJ, achter het Centraal Station in Amsterdam. Het op betonnen- palen gebouwde houten kantoor heet in de literatuur geïnspireerd te zijn door de exotische bouwwijze van de Sumatraanse Minangkabau of de Toradja op Celebes, waarover toentertijd werd gepubliceerd. Anderen hebben gewezen op de invloed van de Finse blokhutbouw. La Croix kende het werk van architecten als Saarinen en Sonck immers goed. Er is evenveel te zeggen voor de directe invloed van de huizenbouw op Marken. Juist daar werden vanouds vrijwel alle huizen op palen gebouwd, en kwamen op vlucht gebouwde houten topgevels herhaaldelijk voor. Het is veel aannemelijker dat de vormgeving van kantoor Koppe teruggaat op deze voorbeelden, die voor het grijpen lagen, dan dat deze geïnspireerd zou zijn door buitenlandse voorbeelden. De enige oppervlakkige vormovereenkomst met de Indische voorbeelden vormt de belijning van het oplopende dak en hellende voorgevel. De gevel ligt bij het Koppegebouw evenwel in het vlak van de dakbeëindiging, terwijl bij de bouwwerken uit Indonesië de gevels onder een groot dakoverstek sterk terugliggen. Gevoegd bij de wetenschap dat rederij Koppe onder meer naar Marken bootdiensten onderhield, is de verschijningsvorm van het kantoor een toepasselijke architectonische verwijzing naar die bestemming. Ten gevolge van de bouw van het busstation aan de achterzijde van het Centraal Station is het gebouw tijdelijk verplaatst. Het zal na voltooiing van de bouw worden opgenomen in een glazen overkapping, de aankomst- en vertrekhal voor een snelveer naar IJmuiden. Een foto van het gebouwtje is opgenomen in de tentoonstelling ter gelegenheid van het 25-jarig jubileum van koningin Wilhelmina, die in 1923 in Amsterdam gehouden werd.

Bronnen

NAI

Beekum, R. van, [Rotterdam 2008] G.F. la Croix, 1887-1923 Amsterdamse School architect

Terug naar inhoudsopgave

De Dageraad

Adres	Henriette Ronnerplein 46-110, Thérèse Schwartzeplein 15-33, Pieter Lodewijk Takstraat 11-31, 2-32; Willem Pastoorsstraat 26-36, Henriette Ronnerstraat 2-42, Thérèse Schwartzestraat 1-13, Talmastraat 2-12, Burgemeester Tellegenstraat 60-128, 130-198 Amsterdam
Staat	Gerenoveerd, deels verbouwd
Opdrachtgever	De Dageraad
Oorspronkelijke functie	Etagewoningen / winkels
Relatie tot volkshuisvesting	Sociale woningbouw
Huidige functie	Gemengde bestemming: woningen en winkels/bedrijfsruimtes
Betrokken architect/en	Michel de Klerk, Piet Kramer
Betrokken kunstenaars	John Rädecker
Aanvang en oplevering	1918-1923
Eigenaar	De Alliantie
Soort monument	Rijksmonument
Monumentnummer	1508, 37649
Stijlzuiverheid	
Beschrijving	

Achtergrond
In 1917 werd door de Amsterdamse Gemeenteraad Berlage's ontwerp voor Plan Zuid aangenomen. In het oorspronkelijke plan was op de plek waar nu de Coöperatiebuurt ligt een academisch ziekenhuis ingetekend, maar toen bleek dat het ziekenhuis een andere locatie prefereerde, werd het gebied aangewezen voor volkswoningbouw. In 1918 kregen enkele jonge woningbouwverenigingen grond aangewezen om hier woningen te bouwen. Het is onduidelijk wie het markante stratenplan voor de buurt ontwierp. Kohlenbach houdt het op een combinatie van Arie Keppler en de betrokken architecten. Vladimir Stissi vermeldt Berlage als ontwerper. De Gemeentelijke Woningdienst hield hierbij het hele ontwerp- en bouwproces nauwlettend in de gaten. Eén van de betrokken verenigingen was De Dageraad, die een jaar eerder door de arbeiderscoöperatie met dezelfde naam was opgericht. De Dageraad gaf aan Michel de Klerk de opdracht om twee woonblokken en twee pleinen te ontwerpen, met in het midden de P.L. Takstraat. De Klerk deelde zijn opdracht met Piet Kramer. De blokken werden ontworpen tussen 1918 en 1920, maar door stakingen en moeilijkheden bij de kredietverstrekking kwamen de bouwwerken pas in 1923 gereed. Aanvankelijk was er aan de noordzijdes van de pleinen ruimte gereserveerd voor twee lagere scholen, maar toen deze overbodig bleken, is Kramer in 1930-1931 gevraagd de ruimte te vullen met woningbouwblokken.

Exterieur
Het complex De Dageraad is ontworpen door Piet Kramer en Michel de Klerk. Er kan niet met zekerheid worden gezegd wie verantwoordelijk was voor welke delen, aangezien de architecten hier niets over hebben overgeleverd. De belangrijkste aanwijzingen zijn gesigneerde schetsen, maar het is aannemelijk dat het ontwerp door beide architecten gezamenlijk tot stand is gekomen. Met enige zekerheid kan gezegd worden dat Kramer waarschijnlijk verantwoordelijk

was voor de twee kenmerkende hoge torens op de hoeken van de Pieter Lodewijk Takstraat en de Burgemeester Tellegenstraat en dat Michel de Klerk de straatwanden aan de Pieter Lodewijk Takstraat en aan de pleinen heeft verzorgd. Aan het complex zijn op verschillende plaatsen kunst- en beeldhouwwerken geplaatst. Boven de winkels onder de torens zijn uit bakstenen opgebouwde beelden van een mannetje en een vogel te vinden van John Rädecker. Hieronder zijn twee bakstenen 'plaquettes' of gedenktekens te vinden, die de bouw van het complex en P. L. Tak memoreren. Aan de zuidelijke koppen van de blokken in de Pieter Lodewijk Takstraat zijn loden kraaiende hanen te vinden. Verder is op verschillende plaatsen de naam van de corporatie te vinden. Zo zijn er verschillende sluitstenen en op de pleinen onder de balkons zijn losse letters te vinden die gezamenlijk de tekst "De Dageraad" vormen.

Interieur
Het interieur van het complex, zoals bij de meeste sociale woningbouwcomplex dusdanig aangepast dat er niets of nauwelijks meer iets van over is gebleven. Vooral de woningen zelf moesten het ontgelden. Belangrijkste reden hiervoor is dat interieurs na verloop van tijd gewoonweg niet meer voldoen, beschadigen en dusdanig uit de mode raken dat het ondoenlijk is om deze bij een renovatieronde te behouden. Zo werden de vroegere woningen bijvoorbeeld gebouwd zonder badkamers en vaak zonder gangen. Bij het complex van De Dageraad zijn echter de trappenhuizen zo goed als intakt gebleven en met een renovatie in de jaren '80 teruggebracht in de oorspronkelijke kleuren: blauw of groen met oker, met zwarte details.

Recente ontwikkelingen
Al snel bleek het revolutionaire en ingewikkeld gedetailleerde ontwerp van Kramer en De Klerk problemen met zich mee te brengen. In 1930 zijn, onder leiding van Kramer enkele wijzigingen aangebracht. Zo zijn de kenmerkende uitkragende kozijnen aan de PL Takstraat vervangen voor reguliere kozijnen en zijn de ramen van enkele woningen vergroot. In 2013 opende Museum Het Schip in de winkelruimte op nummer 128 een dépendance, vernoemd naar het Dageraadcomplex.

Bronnen

Amsterdamse-School

WENDINGEN 1924 nummer 9 en 10

Terug naar inhoudsopgave

Betondorp

Adres	Duivendrechtselaan, De Brink, Landbouwstraat, Veeteeltstraat Amsterdam
Staat	
Opdrachtgever	Gemeentelijke Woningdienst
Oorspronkelijke functie	Rijtjeshuizen (arbeiderswoningen)
Relatie tot volkshuisvesting	
Huidige functie	
Betrokken architect/en	J.H. Mulder, Dick Greiner
Betrokken kunstenaars	
Aanvang en oplevering	1923 - 1928
Eigenaar	Ymere
Soort monument	Rijksmonument
Monumentnummer	335347
Stijlzuiverheid	
Beschrijving	

Introductie
Betondorp was het eerste grootschalige experiment met betontechnieken voor woningbouw. Op basis van een prijsvraag werden voor te geplande 900 woningen en publieke voorzieningen ontwerpen van tien verschillende architecten uitgevoerd, waaronder dat van J. B. van Loghem, Dick Greiner, Hardeveld en Gratama. Elk van de architecten gebruikte een andere techniek. Combinaties van baksteen en prefab-beton werden rond deze periode ook gebruik, zoals we zien bij het Rode Blok. Deze beschrijving is bijgedragen door Ymere, dat met Betondorp een uniek stukje bouwhistorie beheert. Anouk Miedema schrijft dat de Amsterdamse School goed is terug te zien in Betondorp. Dan blijft de vraag staan: als de vormentaal grote overeenkomsten vertoont, hoe belangrijk is dan het materiaalgebruik?

Achtergrond
De hoge woningnood in Amsterdam had sinds het eerste decennium van de twintigste eeuw de jaren ’10 van de twintigste eeuw druk gezet op de stadsontwikkeling. Door de sterk gestegen vraag en schaarste op de markt voor bouwmaterialen kwamen projecten echter vaak stil te liggen. Er werd dus voortdurend gezocht naar betaalbare bouwmaterialen, omdat de prijs van baksteen haanzienlijk was gestegen in die tijd. De gemeente vroeg aan verschillende architecten en stedebouwkundigen om met voorstellen te komen voor projecten die gebruik maakten van geprefabriceerde woningbouw: woningbouw die gebruik maakten van elementen die elders in serie konden worden vervaardigd. Uit de vijftig inzendingen werd er gekozen voor het plan om een dorp te bouwen vanuit beton en er waren minder bouwvakkers voor nodig. Met behulp van rijkssteun op basis van de Woningwet werden de experimenten van bebouwing Betondorp en de eerste tuindorpen in Noord gefinancierd.
Exterieur
Het dorp werd een hoekig geheel waar rechte zichtlijnen en platte vlakken (daken) het beeld bepaalden. Qua kleurgebruik waren grijs en wit het meest voorkomend. Rode bakstenen en groene voortuinen zorgden voor de nodige afwisselingen in

het betonnen kubussenparadijs. Het tuindorp onderscheidt zich van de overige tuindorpen door de stijl. De Amsterdamse School is goed terug te zien in het dorp. De door Van Loghem ontworpen delen lonken in de richting van de Nieuwe Zakelijkheid of het Nieuwe Bouwen, wat dit tuindorp speciaal maakte. Naast het veel toegepaste beton werden staal en glas gebruikt om het licht in de woningen te optimaliseren. De bebouwing is hier aaneengesloten, wat echter gecompenseerd wordt met een groot plantsoen in het midden.

Recente ontwikkelingen
Vrijwel alle woningen in Betondorp zijn gerenoveerd in 2013. In 2014 zullen alle woningen brandveilig zijn.

Bronnen

Monumentenregister

Jonker, M. & Roegholt, A., (2011). De Amsterdamse School – Verbeelde Idealen. Amsterdam: Museum het Schip

Terug naar inhoudsopgave

Amstelveenseweg/Stadionweg

Adres	Amstelveenseweg 215-255, Olympiakade 52-60, Turnerstraat 2-10, Sportstraat 22-74, Olympiaweg 122-126, Stadionweg 322-334 Amsterdam
Staat	
Opdrachtgever	Patrimonium (Amsterdam)
Oorspronkelijke functie	Etagewoningen / appartementen
Relatie tot volkshuisvesting	
Huidige functie	Gemengde bestemming: woningen en winkels/bedrijfsruimtes
Betrokken architect/en	Ernst Roest, Tjeerd Kuipers, Arnold Ingwersen
Betrokken kunstenaars	
Aanvang en oplevering	1919 - 1923
Eigenaar	Rochdale
Soort monument	Gemeentelijk monument
Monumentnummer	222005
Stijlzuiverheid	
Beschrijving	

Achtergrond
Dit bouwblok maakt deel uit van het ontwerp voor de Stadionbuurt. Voor de uitvoering benoemde de gemeente naar een idee van Keppler eerst een supervisor, Gratama. Gratama mocht vervolgens verschillende architecten aanwijzen, waaruit de woningcorporaties dan konden kiezen. Deze opzet leidde tot groot ongenoegen van de woningcorporaties, die hierin een inbreuk op hun zelfstandigheid zagen. Overigens zat het vertrouwde architectenkoppel van Patrimonium, Kuipers en Ingwersen gewoon bij de door Gratama geselecteerde architecten, dit keer aangevuld met Ernst Roest. Uiteindelijk is het plan van Keppler en Gratama nooit uitgevoerd, op dit bouwblok van Patrimonium na. Het ontwerp stamt uit 1919, maar het blok kon door financiële en logistieke moeilijkheden pas vier jaar later worden voltooid, in 1923. Omdat bij de aanbesteding geen enkele aannemer met een aanvaardbare inschrijving kwam, besloot Patrimonium het complex in eigen beheer te bouwen. Daarbij ging de stichting in zee met arbeiders die eerder waren uitgesloten door aannemers na stakingen en zich hadden georganiseerd in de Federatie van zelfstandige werkende Groepen in het Bouwbedrijf (FzwG). De keuze voor de FzgW was voor een Protestants-Christelijke stichting een ongehoord besluit. Eén commissaris van Patrimonium sprak er schande van: deze arbeiders behoorden tot de meest consequente vijanden van christelijke werkliedenverbond, waaruit Patrimonium was voortgekomen. Om de bouwkosten te drukken werd besloten het bouwmateriaal te betrekken via het Centraal Bureau Bouwmaterialenvoorziening (CBV), dat door het rijk, de Vereniging van Nederlandse Gemeenten en de stad Amsterdam was opgericht in antwoord op de speculatieve bouwprijzen. De keuze voor het FzwG en het CBV bleek een ongelukkige combinatie: het arbeidsethos was gering en de geleverde materialen voldeden niet aan de gestelde voorwaarden, waardoor de kosten toch sterk opliepen. Op van alles werd bezuinigd: van de puntdaken die door platte daken werden vervangen tot aan de handdoekenrekjes toe. De architect Ingwersen meende tijdens één van besprekingen dat het bestuur bezig was een stuk werk te vermoorden. Uiteindelijk gingen de architecten akkoord op het

ontwerp 108.000 gulden te bezuinigen. Naar dit uitgeklede ontwerp werd het gebouw opgeleverd.

Exterieur
Een opvallend sober ontwerp voor een gebouw op een geweldige locatie: aan de noordkant ligt het blok aan het Noorder Amstelkanaal, aan de oostkant grenst het aan de brede Amstelveenseweg en aan de noordkant kijkt het uit op het Stadionplein met het Olympisch stadion. Het complex heeft een zakelijke uitstraling. Aan de Amstelveenseweg zijn in baksteen kleine versieringen aangebracht bij de gemetselde muurtjes van de geveltuinen. Naast en boven de portieken is siermetselwerk aangebracht - hetzelfde siermetselwerk is terug te vinden bij het gelijktijdig gebouwde complex van Patrimonium aan de Lutmastraat. Bijzonder zijn de in beton en hout uitgevoerde loggia's een uitgestrekt balkon op de derde verdieping van de gevels aan de Amstelveenseweg en de Olympiakade. Op de hoek van de Amstelveenseweg en de Olympiakade is een aardig portiek te vinden met siermetselwerk. Op de vloer van het portiek vormen zwart-witte tegels een interessant geometrisch patroon.

Bronnen

Amsterdamse-School

Terug naar inhoudsopgave

Coöperatiehof

Adres	Coöperatiehof 1-35 Henrick de Keijserplein 22-54 Lutmastraat 134A-134W Burgemeester Tellegenstraat 1-59 1073 JP Amsterdam
Staat	
Opdrachtgever	Bouwmaatschappij tot Verkrijging van Eigen Woningen
Oorspronkelijke functie	Etagewoningen / appartementen, Bibliotheek / leeszaal, Winkel(s)
Relatie tot volkshuisvesting	
Huidige functie	
Betrokken architect/en	Piet Kramer
Betrokken kunstenaars	Jan Trapman, Driekus Jansen van Galen
Aanvang en oplevering	1923 - 1928
Eigenaar	De Key
Soort monument	Rijksmonument
Monumentnummer	527806
Stijlzuiverheid	Niet stijlzuiver, met invloeden
Beschrijving	

Achtergrond
Het Coöperatiehof is ontworpen door Piet Kramer tussen 1923 en 1925. Het terrein was aanvankelijk aan woningbouwcooperatie De Dageraad toegewezen, die up haar beurt Michel de Klerk had benaderd voor het maken van het ontwerp. De Dageraad kreeg echter de financiering niet rond en zo is het terrein uiteindelijk overgegaan naar de Bouwmaatschappij ter Verkrijging van Eigen Woningen.
De Klerk overleed vervolgens echter in 1923, maar de Bouwmaatschappij werd gevraagd om het complex te laten harmonieren met het blok van De Dageraad en zo werd het ontwerp toevertrouwd aan Piet Kramer. De bouw duurde van 1925 tot 1928.

Exterieur
Het complex bestaat uit twee om elkaar gelegen ringen van bebouwing. De buitenring bestaat uit hoge en gesloten blokken, die met elkaar verbonden zijn met poorten. De binnenring is lager, kleinschaliger en heeft iets weg van rijtjes huizen in een dorp rondom een pleintje. Op deze manier ontstaat een soort hofbebouwing, hetgeen een populair experiment was in de tijd van de Amsterdamse School (zie bijvoorbeeld bij het Zaanhof in de Spaarndammerbuurt en het Harmoniehof en het Olympiacomplex). Het blok heeft aan de Lutmastraat een inspringende gevel om de contouren van het Henrick de Keyserplein duidelijk te markeren. Het blok bevat ook een leeszaal en een monument voor Burgemeester Tellegen aan de gelijknamige straat. Ondanks de verschillende opdrachtgevers, waren alle delen ontworpen door Kramer. Het monument is ontworpen door Kramer in samenwerking met de beeldhouwers Chris van der Hoef en Driekus Jansen van Galen en werd al onthuld in 1925. Op verschillende plaatsen zijn gedenkstenen aangebracht. Boven de entree van de leeszaal hangt een gevelsteen van Jan Trapman. In de Lutmastraat bij no 134 (Dicht bij

de Noord-Oost hoek met de Burgemeester Tellegenstraat) is een gevelsteen aangebracht met de tekst: “Gesticht door de Bouwmaatschappij tot verkrijging van Eigen Woningen 1926-1928”. In 1937 werd op het Coöperatiehof een monument geplaatst voor L. van Buuren, directeur van de Bouwmaatschappij ter Verkrijging van Eigen Woningen.

Bronnen

Amsterdamse-School

Terug naar inhoudsopgave

Hoofdweg 243

Adres	Hoofdweg 243 Amsterdam
Staat	
Opdrachtgever	
Oorspronkelijke functie	Woningbouwcomplex
Relatie tot volkshuisvesting	Plan West
Huidige functie	
Betrokken architect/en	G.J. Rutgers
Betrokken kunstenaars	
Aanvang en oplevering	1924
Eigenaar	
Soort monument	Geen beschermde status
Monumentnummer	
Stijlzuiverheid	
Beschrijving	
Bronnen	NAI
	WENDINGEN 1927 nummer 6 en 7
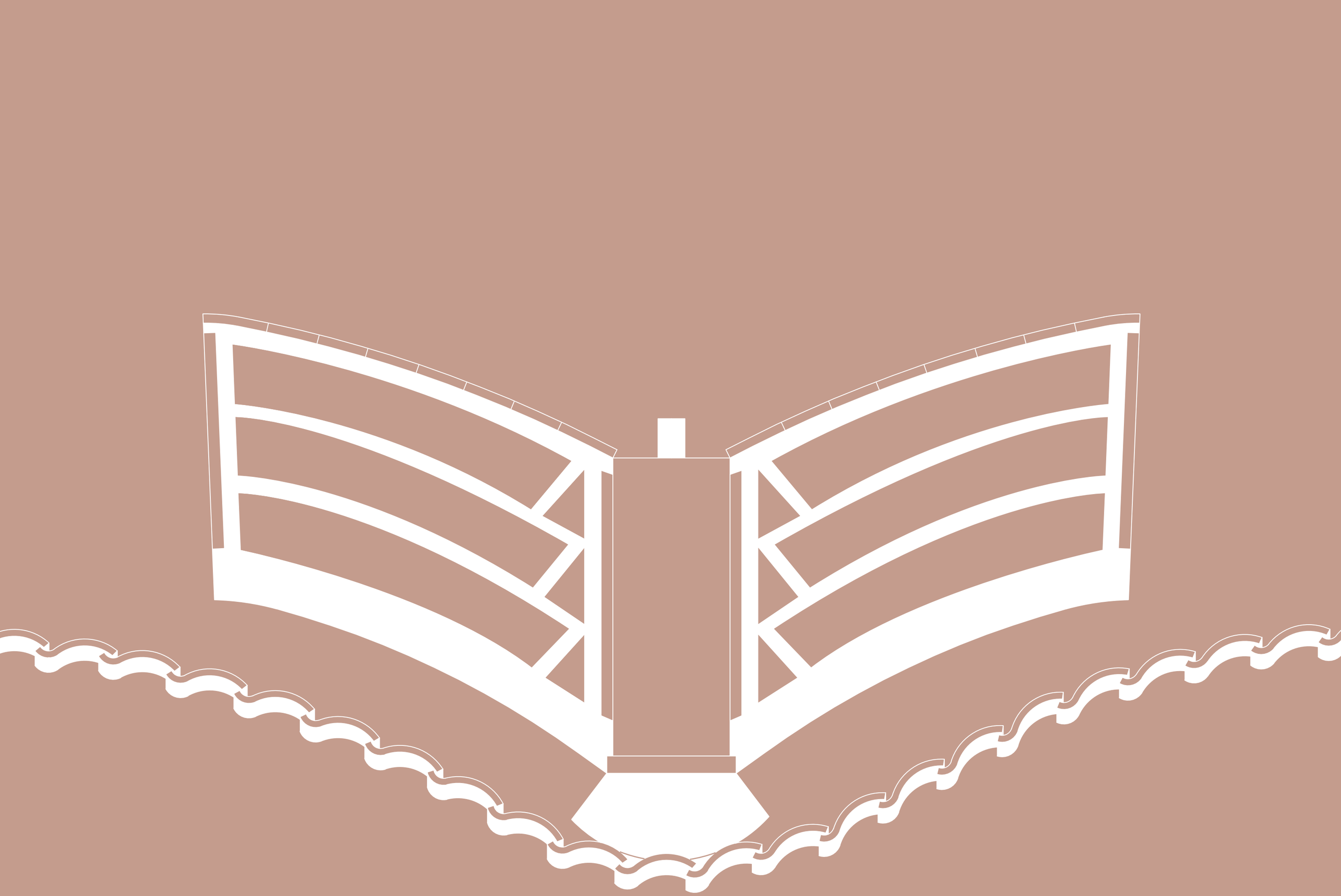
Terug naar inhoudsopgave